تابووتی پەیمانی خودا: سیمیۆلۆژیای مێژوو و ونبوونی مرۆڤدا.. نووسینی: لاکۆ محەمەد

ڕۆمان وەک فەزایەکی ئەپیستمۆلۆژی:
کاتێک باس لە ئەزموونی نووسینی "سەلاح جەلال" دەکەین، بە تایبەت لە ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا)دا، ئێمە لەبەردەم دەقێکی سادەدا نین، تەنها گێڕانەوەیەکی لینیاری (هێڵی) بێت بۆ ڕووداوەکان. بەڵکو ئێمە لەبەردەم تێکستێکی کراوەداین مێژوو، لاهووت، ئەفسانە و فەلسەفە لەناو یەکتریدا دەتوێنەوە. ئەم ڕۆمانە هەوڵێکی جیدییە بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو چەمکە جێگیرانەی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی لەناو بازنەیەکی داخراودا زیندانی کردووە.
سەلاح جەلال لەم بەرهەمەدا، فۆرمی ڕۆمان لە کەرەستەیەکی کات بەسەربردنەوە دەگۆڕێت بۆ کەرەستەیەکی مۆدێرنی مەعریفی. ئەو لێرەدا وەک شوێنەوارناسێکی فکری دەردەکەوێت، بە دوای ئەو ڕەگ و ڕیشاڵانەدا دەگەڕێت شوناسی ئێمەیان پێکهێناوە.

ناونیشان و پارادۆکسی سیمیۆلۆژی:
ناونیشانی ڕۆمانەکە (تابووتی پەیمانی خودا) خۆی لە خۆیدا هەڵگری بارێکی سیمانتیکی قورسە. تابووت لە فەرهەنگی ئاینیدا هەمایە بۆ پاراستنی پیرۆزییەکان، بۆ ئەو پەیمانەی لە نێوان دروستکەر و دروستکراودا هەیە. بەڵام کاتێک سەلاح جەلال ئەم چەمکە دەباتە ناو کایەی ڕۆمانەوە، دەیکاتە دواکەوتنی شوێن پێی ونبووەکان. ئەم تابووتە تەنها شتێکی مادی نییە لە مێژوودا ون بووبێت، بەڵکو هەمایە بۆ ئەو ئارامی و دڵنیاییە مەعریفییەی مرۆڤی هاوچەرخ لەدەستی داوە. نووسەر لێرەدا پرسیارێکی بنەڕەتی دەورووژێنێت: ئایا مرۆڤی ئێستا لەناو تابووتی مێژوودا نێژراوە، یان مێژوو خۆی تابووتێکی گەورەیە و ئێمەی تێدا زیندانی کراوین؟

زمان لە پەیوەندییەوە بە داڕشتنەوەی بوون:
سەلاح جەلال نایەوێت زمان تەنها وەک ئامرازێک بۆ گواستنەوەی زانیاری بەکار بهێنێت، زمان لای ئەو ماڵی (بوون)ە (بەو مانایەی هایدیگەر دەیکات). زمان لەم ڕۆمانەدا زمانێکی چڕ و پڕ لە میتافۆر و وێنەی شیعرییە، بەڵام بێ ئەوەی لە جیدیەت و فۆرمی ڕۆمانەکە کەم بکاتەوە. نووسەر لە ڕێگەی زمانەوە، جۆرێک لە

ئیستاتیکای ترس و گومان دروست دەکات. ئەو نایەوێت خوێنەر ئارام بێت، بەڵکو دەیەوێت خوێنەر لەگەڵ هەر ڕستەیەکیدا تووشی شۆکێکی فکری ببێت. ئەم شێوازە لە نووسیندا، بە تەواوی لە شێوازە تەقلیدیەکانی گێڕانەوەی کوردی دوور دەکەوێتەوە و تێیدا بیرکردنەوە پێش ڕووداو دەکەوێت.

مێژوو وەک تاقیگەی فەلسەفی:

لەم ڕۆمانەدا مێژوو وەک زنجیرەیەک لە ڕووداوی ڕابردوو نابیندرێت. بەڵکو مێژوو وەک ئێستایەکی بەردەوام ئامادەیی هەیە. نوسەر کار لەسەر هەڵکۆڵینی مێژوویی داکات. ئەو دەچێتە ناو قووڵایی دەقە پیرۆزەکان و مێژووە دێرینەکان، نەک بۆ ئەوەی بیانگێڕێتەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی ڕەخنەیان لێ بگرێت و پرسیاریان دەربارە بکات. ئەم ڕۆمانە هەوڵێکە بۆ تێپەڕاندنی ئەو کۆت و بەندە مێژوویانەی ڕێگرن لەبەردەم گەشەی ئەقڵی مرۆیی ئێمە. سەلاح جەلال پێمان دەڵێت تابووتەکە تەنها لە جێگایەکی پیرۆزدا یان لە ناو دەقە کۆنەکاندا نییە، بەڵکو لە ناو کایە دەروونیەکانی ئێمەدا حەشار دراوە.

کارەکتەرەکان لە قەیرانی بایۆلۆژیەوە بۆ فۆرمی سیبۆرگ:

کارەکتەرەکانی ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا) تەنها بکەری مرۆیی لە (گۆشت و خوێن) نین، بەڵکو تێکەڵەیەکن لە بوونی بایۆلۆژی و عەقڵی تەکنەلۆژی. سەلاح جەلال لێرەدا کارەکتەری “سیبۆرگ ئاسا” و بوونەوەرە دەستکردەکان وەک میتافۆرێک بۆ قەیرانی شوناس بەکاردەهێنێت. ئەم کارەکتەرانە لەبەردەم پرسیارێکی بوونگەرایی قووڵدان: ئایا “مانا” لەناو خانە زیندووەکاندا حەشار دراوە، یان لەناو کۆد و داتاکاندا؟

ئەم تێکەڵکردنە گوزارشتە لە تێپەڕینی مرۆڤ بۆ سەردەمی ” پۆست-هیومان” لێرەدا، هەر کارەکتەرێک نوێنەرایەتی لایەنێکی مرۆڤ دەکات لەبەردەم گەردوون و خودادا، بە جۆرێک جەستە دەبێتە تاقیگەیەک بۆ ململانێی نێوان سروشت و دەستکرد.

گەڕانی بەردەوامی ئەم کارەکتەرانە هیچ کەمتر نییە لە تراجیدیای سیزیف. لەم ڕوانگەیەوە ” شوێن” دەبێتە ڕەهەندێکی گرنگ تەنها لە جواگرافیادا کورت نابێتەوە، ئەم فرە چەشنییەی کارەکتەرەکان وای کردووە قەیرانی بوون تەنها پەیوەست نەبێت بە ڕۆحی مرۆڤەوە، بەڵکو تەواوی ئەو بوونەوەرە نوێیانەش بگرێتەوە لە دەرەنجامی تەکنەلۆژیا و گۆڕانکاریە بایۆلۆژیەکانەوە هاتوونەتە کایەوە.

میتۆلۆژیا وەک ژێرخانی گێڕانەوە”

سەلاح جەلال تەنها بەکارهێنەری ئەفسانە نییە، بەڵکو ئەفسانەسازە.

ئەو مێژووی ئاینی وەک کەرەستەیەکی خاو وەردەگرێت و لە کورەی فکری خۆیدا دایدەڕژێتەوە. لێرەدا تابووت لە مانا لاهوتیەکەی دادەماڵرێت و دەبێتە تەمایەکی فەلسەفی بە گەڕان بەدوای حەقیقەتە ونبووەکاندا. ئەم بەکارهێنانە مۆدێرنەی میتۆلۆژیا، ڕۆمانەکە لە گێڕانەوەیەکی مێژووی وشکەوە دەگۆڕێت بە میتا-گێڕانەوە”، و خوێنەر لەبەردەم دەقێکدایە باس لە پرۆسەی دروستبوونی مانا دەکات.

بونیادی پۆلیفۆنی و میتا-فرەدەنگی، تێپەڕاندنی دەسەڵاتی یەکڕەهەندی:

یەکێک لە بنەما جەوهەریەکانی بونیادنانی دەقە لەسەر بنەمای فرە دەنگی، بەڵام سەلاح جەلال لێرەدا تەنها لە سنووری چەمکە باختینیەکەدا ناوەستێت، بەڵکو هەوڵی تێپەڕاندنی فرەدەنگی دەدات بەرەو ئاسۆیەکی فراوانتر. لەم ڕۆمانەدا، ئەمە تەنها گوێبیستی دەنگی ئافرێنەر یان تاکە گوتارێکی زاڵ نابین، بەڵکو دەقەکە دەبێتە مەیدانی ململانێی چەندین ئاستی جیاوازی بوون. کاتێک کارەکتەرە تەکنەلۆژی و بایۆلۆژیەکان وەک بوونێکی سەربەخۆ دێنە ناو کایەکەوە، دەنگی ئەوان دەبێتە بەشێک لەو هارمۆنیە ئاڵۆزەی کە گوزارشت لە پەرتەوازەی مرۆڤی هاوچەرخ دەکات. ئەمە جۆرێکە لە تێپەڕاندنی فرەفەنگی، چونکە چیتر دەنگەکان تەنها گوزارشت لە کەسایەتی ناکەن، بەڵکو گوزارشت لە ئەپێستمەتی و شێوازە جیاوازاکانی تێگەشتن لە گەردووندا دەکەن. ئەم تەکنیکە وا دەکات ڕاستی لەناو دەقەکەدا وەک کەرەستەیەکی پارچە پارچە بوو دەربکەوێت، هەر دەنگێک گۆشەیەکی ئەو تابووتە ونبووە دەبینێت و گێڕانەوەی تایبەت بە خۆی بە پەیمانەکە هەیە.
تێپەڕاندنی فرەدەنگی لێرەدا بەو مانایە دێت دەقەکە دەبێتە فەزایەکی کراوە کە تێیدا هیچ دەنگێک ناتوانێت کۆتای بە گێڕانەکە بهێنێت، ئەم پەرشوبڵاویە ڕێکخراوەی دەنگەکان، خوێنەر دەخاتە ناو جەرگەی قەیرانی بوونەوە، تا تێبگات مانا تەنها لە ڕێگەی پێکەوەژیانی ئەم دەنگە دژبەیەک و جیاوازانەوە دروست دەبێت.

سیمیۆلۆژیای شوێن – شکاندنی تەرمەکان:

شوێن لای سەلاح جەلال تەنها پاش بنەمایەک نیە بۆ ڕووداوەکان، بەڵکو خۆی کارەکتەرە. جوگرافیای ڕۆمانەکە، لە دەوری ناوچە دوورەکان و مێژوویەکی پڕ لە خوێن و ململانێ دەسوڕێتەوە، دەبێتە هێمایەک بۆ شوێنی نیشتەجێبوونی ونبوون. نوسەر بە وردیەکی سیمیۆلۆژیانە کار لەسەر هێماکانی شوێن دەکات. کاتێک باس لە شار، بیابان و تاقیگە دەکرێت، هەر یەکەکیان ئاماژەیەکی فکرین بە قۆناغێکی مەعریفی.

گواستنەوە لە نێوان شوێنە مێژوویەکان و شوێنە خەیاڵیەکاندا، جۆرێک لە سیحری واقیع دروست دەکات، تێیدا سنووری نێوان ئەوەی هەیە و ئەوەی دەبوو هەبێت تەڵخ دەبێت.

شکاندنی تێرم و چەمکە باوەکان:

نوسەر لەم دەقەدا و□ک □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□-□□□□□ د□ردەکەوێت. ڕۆمانەکە هەوڵێکی بوێرانەیە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو چەقبەستوویە فکریەی کە کۆمەڵگە ڕوژهەڵا تیەکانی گرتوو□ تەوە.
تابووتی پەیمان ل□□ر□دا دەبێتە میتافۆرێک بۆ هەموو ئەو شتە قەدەغەکراوانەی کە مر□ق ناوێرێت دەستیان بۆ ببات. نووسەر هانمان دەدات تابووتەکە بکەینەوە، نەک بۆ ئەوەی گەنجین□ ب□د□زینەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی ئەو پوچیە ببینەوە لەناویدایە .

پەرژینی دەروونشیکاری و کارەکتەر:

ئەگەر لە ڕوانگەی فرۆید یان لاکانەوە سەیری کارەکتەرەکانی ئەم ڕۆمانە بکەین، دەبینین ئەوان لەناو قەیرانی ئارەزوودا دەژین. گەڕان بەدوای تابووتەکەدا، لە ڕاستیدا گەڕانە بەدوای باوکی ونبوو یان سیمبۆلی دەسەڵات. کارەکتەرەکان لەناو کێڵگەیەکی مینڕێژکراوی دەروونیدا دەجوڵێنەوە، سەلاح جەلال بە شارەزایەکی زۆرەوە دەچێتە ناو " ناوشیار"ی کارەکتەرەکانی. ئەو نیشانمان دەدات چۆن برینە مێژوویی□کان دەبنە گرێی دەروونی و چۆن ئەم گرێیانە ڕەفتار و بڕیارە چارەنووسسازەکانی مرۆڤ ئاڕاستە دەکەن.

دیالێکتیکی پیرۆز و پڕۆڤان:

یەکێک لە ئاڵۆزترین ڕەهەندەکانی ڕۆمانی (تابووتی پەیمانی خودا)، ئەو ململانێیە بێدەنگەیە لە نێوان چەمکی پیرۆز و ناپیرۆز یان دنیای□دا دروستی داکات، سەلاح جەلال لەن دەقەدا پیرۆزیەکان لە ئاسمانەوە دەهێنێتە سەر زەوی و دەیانخاتە ناو تاقیگەی پرسیارەوە. ئەو نیشانمان دەدات چۆن پەیمانەکان لەناو بەرژەوەندیە سیاسی و مێژوویی□کاندا دەبنە ئامرازی سەرکوتکردن.
نوسەر لێرەدا پەیڕەوی لە هێرمۆنتیکای گومان دەکات، واتا هیچ مانایەک لەسەر ڕووکەش وەک خۆی وەرناگیرێت، بەڵکو لە پشتی هەموو هێمایەکەوە، بەدوای دەسەڵات و بەرژەوەندیە شاردراوەکاندا دەگەڕێت.

تەکنیکی تێکست لەناو تێکستدا :

نوسەر شێوازێکی تەکنیکی بەکارهناوە دەتوانین ناوی بنێین ئەندازی□ی بێسەروبەری ڕێکخراو، ئەو چەندین ژانری جیاواز تێکەڵ

دەکات، ئەمە وا دەکات ڕۆمانەکە ببێتە کتێبخانەیەکی بچووک کراوە. ئەم تەکنیکە تەنها بۆ جوانی نییە، بەڵکو ئامانجێکی فکری هەیە. نووسەر دەوێت بڵێت کە ژیانی ئێمە لە دەق پێک هاتووە، ئێمە بەرهەمی ئەو دەقانەین پێش ئێمە نووسراون. بۆ ئەوەی خۆمان بدۆزینەوە، دەبێت سەرەتا ئەو دەقانە بخوێنینەوە و پاشان هەڵیانبوەشێنینەوە. ئەمە ئەو شوێنەیە ڕۆمانەکە تێیدا دەبێتە پرۆسەیەکی ڕۆشنبیری نەک تەنها چێژوەرگرتن.

پارادۆکسی دۆزینەوە و ونبوون:

لە زۆربەی ڕۆمانە تەقلیدیەکاندا، گەشتەکە بۆ دۆزینەوەیەک کۆتای دێت. بەڵام لای سەلاح جەلال کۆتایەکە جۆرێکی ترە. دۆزینەوەی تابووتەکە یان گەیشتن بە لوتکەی گەڕانەکە، خۆی لە خۆیدا سەرەتایەکی نوێیە بۆ ونبوونێکی گەورەتر. ئەمە گوزارشتە لە نەبوونی حەقیقەتێکی ڕەها.

ڕۆمانەکە لە کۆتایدا خوێنەر جێدەهێڵێت لەبەردەم ئاوێنەیەکدا، تابووتی پەیمان لە جیاتی ئەوەی پڕ بێت لە گەوهەر و یاسا، پڕە لە بێدەنگی. ئەم بێدەنگیەش بانگهێشتنامەیەکە بۆ خوێنەر هەتا خۆی مانای بۆ دروست بکات. لێرەدا، سەرکەوتنی خوێنەر دەست پێ دەکات و دەسەڵاتی نووسەر کۆتایی دێت.

ڕۆژنامەی هەولێر – ژمارە (4584)
دووشەممە – 27/7/2026